

Kako transformisati

transformaciju

?

*Dokumentovanje modela proširivanja u regionu Zapadnog Balkana
u okviru projekta **Inicijativa mladića***

Kako transformisati transformaciju?

Septembar 2020.

Autorka:

Aleksandra Galonja, MEL i konsultantkinja za organizacioni razvoj

Sadržaj

1. Rezime	7
2. Metodologija	10
2.1. Pristup, ciljevi i ograničenja	10
2.2. Metode i prikupljanje podataka	11
3. Pregled procesa proširenja Programa Y	13
3.1. Osnovne informacije	13
3.2. Pristup i dimenzije	14
3.3. Uobičajeni elementi u procesu proširivanja	16
3.4. Varijacije modela	19
3.4.1. Bosna i Hercegovina	20
3.4.2. Kosovo*	23
3.4.3. Srbija	24
3.4.4. Hrvatska	25
3.4.5. Albanija	26
4. Zaključci i preporuke	28

Sadržaj

Spisak akronima i skraćenica

BiH – Bosna i Hercegovina
BHS – Bosanski, hrvatski i srpski jezik
BMK – „Budi muško” klub
OCD – Organizacije civilnog društva
EU – Evropska unija
FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine
RZN – Rodno zasnovano nasilje
MOCART – Mreža Omladinskih Centara za Animaciju, Razvoj i Trening Republike Srpske
MoR – Memorandum o razumijevanju
NVO – Nevladina organizacija
Program H – Projekat H – Rad sa mladićima na promociji zdravlja i rodne ravnopravnosti
Program M – Priručnik za muškarce - Priručnik za obuku za edukatore i omladinske radnike
Program Y – Inovativni pristupi u prevenciji rodno zasnovanog nasilja i promociji zdravih životnih stilova kod mladića i devojaka
RS – Republika Srpska
YMI – Dečaci i muškarci kao saveznici u prevenciji nasilja i rodnoj transformaciji na Zapadnom Balkanu – „Inicijativa mladića” (Young Men Initiative)

CARE International

U regionu Balkana, CARE International ima preko 25 godina iskustva u implementaciji programa. Tokom ratova i sukoba 90-ih CARE je odgovorio na razaranje, traumatizaciju, raseljavanje i međuetničku mržnju svojim ogromnim humanitarnim i spasilačkim radom širom Balkana. Od 2000. godine, orijentacija CARE-a preusmerena je na razvojni rad, a njen cilj na Balkanu danas je osigurati da se socijalna, ekonomska i politička prava ranjivih i marginalizovanih grupa prepoznaju i ispune, doprinoseći održivom miru u regionu. Strategija programa CARE-a zasniva se na dva stuba:

- a) Socijalno-ekonomska inkluzija ranjivih manjina i drugih marginalizovanih grupa doprinoseći jačanju kapaciteta i poboljšanim mogućnostima za njih, omogućavajući im da se integrišu u društvo i dobiju pristup svojim pravima,
- b) Rodna ravnopravnost ranjivih i marginalizovanih grupa promovisanjem vrednosti i praksi rodne ravnopravnosti, različitosti i nenasilja, jačanjem kapaciteta lokalnih, nacionalnih i regionalnih aktera za ljudska prava i socijalnu pravdu i stvaranjem mogućnosti za inovacije, učešće, učenje, saradnju i zagovaranje.

CARE neguje partnerstva sa lokalnim sektorom civilnog društva i vladama posvećenim doprinosu pozitivnim promenama u društvima.

Ovu publikaciju su podržali Austrijska razvojna agencija, Švajcarska agencija za razvoj i saradnju i Oak fondacija. Sadržaj i nalazi ove publikacije predstavljaju stavove autora/ke i nužno ne odražavaju stavove austrijske i švajcarske vlade ili Oak fondacije.

Rezime

1. Rezime

Studija slučaja razvijena je u okviru projekata „Inicijativa mladića (YMI): Promovisanje zdravijih životnih stilova među mladima u Bosni i Hercegovini osporavanjem rodni stereotipa II ili Inicijativa mladića II (YMI II)” i „Muškarci i dečaci kao partneri u promovisanju rodne ravnopravnosti i prevenciji ekstremizma i nasilja mladih na Balkanu” koje finansiraju Oak fondacija, Švajcarska agencija za razvoj i saradnju i Austrijska razvojna kooperacija, a sprovodi CARE International Balkan u saradnji sa sledećim organizacijama civilnog društva: Asocijacija XY (Sarajevo), Institut za razvoj mladih i zajednice „Perpetuum mobile” (Banja Luka), NVO „Youth Power” (Mostar), Centar E8 (Beograd), Status M (Zagreb), SIT Centar za savetovanje, socijalne usluge i istraživanje i YMCA Kosovo (Priština), Omladinski edukativni klub „Sinergija” (Kosovska Mitrovica) i Act for Society (Deluj za društvo) (Tirana).

Više od jedne decenije, CARE i njegovi partneri sveobuhvatno rade na uvođenju obrazovnog programa o rodno-transformativnim životnim veštinama, uključujući komponentu angažovanja zajednice, u strategije i prakse obrazovne i omladinske politike u ciljanim zemljama. U posljednje četiri godine ovaj napor je ubrzan što je rezultiralo povećanom primenom i poboljšanjima u zajednicama širom regiona.

Cilj ovog dokumenta je da obuhvati suštinske elemente različitih modela proširivanja koje lokalni partneri i CARE koriste u različitim kontekstima za implementaciju Programa Y – Mladi – inovativni pristupi u prevenciji rodno zasnovanog nasilja i promociji zdravih životnih stilova kod mladića i devojaka u regionu Balkana. Da bi se to postiglo, različiti modeli (npr. vršnjačka edukacija u odnosu na aspekt edukacije koju izvode nastavnici, aspekt angažovanja zajednice, model Programa Y sa mladima izloženim riziku, oflajn u odnosu na onlajn aspekt edukacije, itd.) i procesi za njihovo strukturisanje, razvoj i implementaciju su predstavljeni i analizirani u celom dokumentu. Konkretno, dokument predstavlja pregled i upoređivanje različitih puteva i modela proširivanja razvijenih od 2016. godine u pet ciljnih zemalja projekta. Takođe, on predstavlja nivo njihovog uspeha u integraciji Programa Y u školskom i vanškolskom okruženju. Takođe su predstavljeni osnovni kontekstualni uslovi povezani sa kapacitetom i strategijom koji su omogućavali ili ograničavali procese proširivanja i izglede za održivost. Posebna pažnja posvećena je najvažnijim karakteristikama i ključnim pitanjima koja će se uzeti u obzir u budućim replikacijama ili poduhvatima proširivanja i/ili proširivanju izvan trenutnog geografskog opsega.

Pre svega, dokument je namenjen CARE-u i njegovim partnerskim organizacijama iz civilnog društva da pruži informacije o implementaciji programa i donošenju odluka u vezi sa Programom Y. Međutim, pružene informacije i analize mogu se dodatno koristiti u svrhe zagovaranja i promocije, kao i za proširenje opsega programa. Ovo se posebno odnosi na deo sa zaključcima i preporukama koji pokriva čitav spektar ideja, sa namerom da se ukaže na potrebu da se pristupi promenljivom i izazovnom kontekstu, pribave dovoljne i odgovarajuće mere za obezbeđivanje promena koje su u velikoj meri zavisne od spoljnih faktora i aktera. Takođe se želi proširiti opseg akcije, nastaviti sa promovisanjem rezultata i repliciranjem modela u drugim kontekstima koji su zainteresovani za

integrativne pristupe, koristiti veliko iskustvo i znanje u postizanju rodno-transformativnih rezultata, itd. Dokument se bavi specifičnim prioritetima za dalju podršku akcijama tokom čitavog ciklusa upravljanja projektom, ali takođe, kroz zajedničko i pojedinačno strateško (projektno i organizaciono) i akciono planiranje – od analize konteksta i prikupljanja informacija, preko umrežavanja i stvaranja koalicija, do konkretnih ograničenja obrazovnog procesa.

Sprovedena procena i izveštaj potvrđuju da varijacije modela odražavaju logiku intervencije, kapacitete partnerskih organizacija i dugoročnu stratešku orijentaciju, kao i (trenutne) institucionalne uslove. Uz sve to, može se zaključiti da se opšti pristup Programa Y i programske strategije određenih organizacija mogu lako replicirati na Zapadnom Balkanu. S obzirom na to da agencija/organizacije za implementaciju imaju dovoljno znanja i veština za bavljenje pitanjem rodne ravnopravnosti i pozitivnog razvoja mladih, one su kao takve prepoznate od strane lokalnih institucija i kreatora politika u svojim zajednicama. Što je najvažnije, one neprestano prikupljaju dokaze o svojim ciljnim grupama i kontekstu uopšte i uspostavljaju relevantna međusektorska i unutarsektorska partnerstva i saradnje.

Konačno, dokument nastoji da nadogradi već navedeno i objavljeno davanjem stručnog pregleda sveobuhvatnog i složenog procesa implementacije i na taj način služi kao osnova i put za opsežnu eksternu evaluaciju.

Metodologija

Bonu Burrë
Pa Dhunë

2. Metodologija

2.1. Pristup, ciljevi i ograničenja

Izveštaj se zasniva na ex-post kvalitativnoj proceni implementacije/proširivanja Programa Y u pet projektnih zemalja i analizi strukturnih mogućnosti i prepreka većoj efikasnosti i/ili boljem uticaju programa. Ovaj pristup odgovara kriterijumima četiri dimenzije¹ i standardnim međunarodnim praksama u kvalitativnoj proceni.

Pregledom relevantne dokumentacije i intervjuima sa ključnim zainteresovanim stranama, izveštaji dokumentuju puteve implementacije/proširivanja Programa Y i primene njegovih osnovnih komponenti. Fokusira se na to u kojoj meri postojeće prakse pokazuju potencijal da posluže kao model za buduću implementaciju, u zavisnosti od kontekstualnih uslova. Konkretno, dokument nastoji da sistematizuje prakse implementacije, mogućnosti i prepreke za uspešnu implementaciju/proširivanje i da identifikuje uslove koje bi moglo biti teško replicirati. Pored toga, iako iz različitog metodološkog okvira, pruža neke ideje za adaptaciju modela za ciljanje različitih ciljnih grupa. Primarna pažnja je posvećena načinu na koji bi se nalazi mogli koristiti za pružanje informacija budućim programima CARE-a i partnerskih organizacija.

Što se tiče tehničkih ograničenja, izveštaj je bio ograničen trajanjem zadatka, posebno u odnosu na opsežnost projektne dokumentacije koja predstavlja niz modela/elemenata i broj aktera-zemalja u fokusu. Iako je bilo teško doći do nekih zainteresovanih strana zbog njihovog užurbanog dnevnog rasporeda, odmora i specifičnih okolnosti povezanih sa pandemijom, nije bilo drugih značajnih tehničkih izazova/ograničenja u tom pogledu.

Što se tiče strukturnih ograničenja, model Programa Y imao je veoma raznolik kurs primene u pet ciljnih zemalja, uključujući specifične i raznolike kombinacije njegovih elemenata tokom implementacije. Model je varirao u strukturi, obuhvatu, fokusu i drugim karakteristikama, pa ga je bilo teško smatrati jednim zaokruženim modelom u ex-post analizi. Ove činjenice takođe pokreću set dodatnih pitanja o efektima modela u celini, njegovim različitim elementima, presecima između određenih elemenata i potencijalnim prednostima i/ili nedostacima u procesu njegove institucionalizacije (doseg i efikasnost u odnosu na kvalitet i uticaj). Međutim, ova pitanja mogu se dalje razraditi u okviru internih procesa učenja i/ili eksterne evaluacije.

¹ Pri uspostavljanju pouzdanosti, Linkoln i Guba su stvorili stroge kriterijume u kvalitativnom istraživanju, poznate kao kredibilitet, pouzdanost, potvrdivost i prenosivost – kriterijumi četiri dimenzije.

2.2. Metode i prikupljanje podataka

Podaci su prikupljeni putem a) analize projektne dokumentacije i izvora, b) dubinskih onlajn intervju sa ključnim zainteresovanim stranama (CARE i osoblje partnerskih organizacija uključenih u implementaciju projekta).

Analiza dokumentacije zasnivala se na čitanju i analizi dokumenata koje su evaluatoru obezbedili CARE i partnerske OCD, uključujući izveštaje o projektima i razvijene proizvode, izveštaje o monitoringu i narativne izveštaje, program obuke i materijale.

Obavljeni su dubinski intervjui sa osobljem CARE-a i menadžerima/koordinatorima projekta i drugim relevantnim osobljem iz organizacija civilnog društva, koje su angažovane na implementaciji YMI-a u pet ciljnih zemalja – Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Kosovu* i Albaniji. Zbog okolnosti povezanih sa pandemijom, organizovani su dubinski intervjui putem onlajn sastanaka. Spisak intervjuisanih osoba sa rasporedom intervjua definisao je ekspert uz podršku višeg savetnika CARE YMI-a. Svi intervjui su bili polustrukturisani i sadržavali su pitanja definisana u skladu sa Projektnim zadatkom. Intervjui su vođeni na BHS jezicima i engleskom jeziku i trajali su približno od 45 do 90 minuta.

Pitanja za intervju su bila sledeća:

1. Koji su različiti načini proširenja Programa Y? Gde, zašto i kako?
2. Koje postojeće prakse i modeli pokazuju najbolji potencijal i mogu poslužiti kao uzori za budućnost? Zašto tako?
3. Koji su ograničavajući faktori primene modela u različitim kontekstima?
4. Koji su uslovi koji su omogućili uspeh?
5. Koji su resursi ili uslovi proširivanja koje je možda teško replicirati?
6. Koji su predlozi za adaptaciju modela za ciljanje različitih ciljnih grupa i korišćenje novih kanala (npr. onlajn)?

* Ova oznaka ne dovodi u pitanje poziciju o statusu i u skladu je sa Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti UN i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova. Odnosi se na ceo dokument.

Pregled procesa proširenja Programa Y

3. Pregled procesa proširenja Programa Y

3.1. Osnovne informacije

Program Y je rodno-transformativno i pozitivno sredstvo za razvoj mladih dizajnirano za učenike i učenice (od 14 do 19 godina), profesore u srednjim školama, direktore škola, omladinske radnike i druge stručnjake koji rade sa maloletnim mladićima i devojka i donosiocima odluka u relevantnim sektorima, sa ciljem da se školsko okruženje transformiše u ono koje podržava i neguje rodnu ravnopravnost i promoviše kulturu nenasilja. **Program je zasnovan na uverenju YMI-a da ako učenici nauče da prepoznaju štetne rodne norme i ako im se obezbede sigurni prostori za preispitivanje ovih konstrukata, postoji veća verovatnoća da će se internalizovati nove ideje u znak podrške rodno ravnopravnim, zdravim i nenasilnim ponašanjima, koja bi na kraju proizvela veće društvene promene.**

Od 2007. godine YMI radi na podsticanju rodno ravnopravnih stavova i ponašanja među mladićima i smanjenju nasilja nad (mladim) ženama i vršnjačkog nasilja u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji. Proširio se na Kosovo* 2010. i Albaniju 2013. godine. Predvođen CARE Balkanom, uz tehničku podršku instituta Promundo i Međunarodnog centra za istraživanje položaja žena (ICRW) i finansijsku podršku Norveškog ministarstva spoljnih poslova, Austrijske razvojne kooperacije, Švajcarske agencije za razvoj

i saradnju, Oak fondacije i CARE Nemačka, ovaj program suočava se sa socijalnim normama vezanim za maskulinitet i nasilje, putem školskih obrazovnih radionica, angažovanja u zajednici i kampanja socijalnih normi usmerenih na maloletne mladiće (u početnim fazama) i maloletne mladiće i devojke (u kasnijim fazama), uzrasta od 14 do 19 godina.

3.2. Pristup i dimenzije

Pristup Programu Y (kao i pristup YMI uopšte) zasnovan je na rodno-transformativnom nastavnom planu i programu razvijenom u okviru Programa M, koji je prilagođen prema Programu H² Instituta Promundo i osmišljen da podstakne kritičko razmišljanje o rodnim normama koje pokreću nasilje i druga nezdrava ponašanja.

Priručnik za Program Y nudi sledeći opis dve glavne komponente modela:

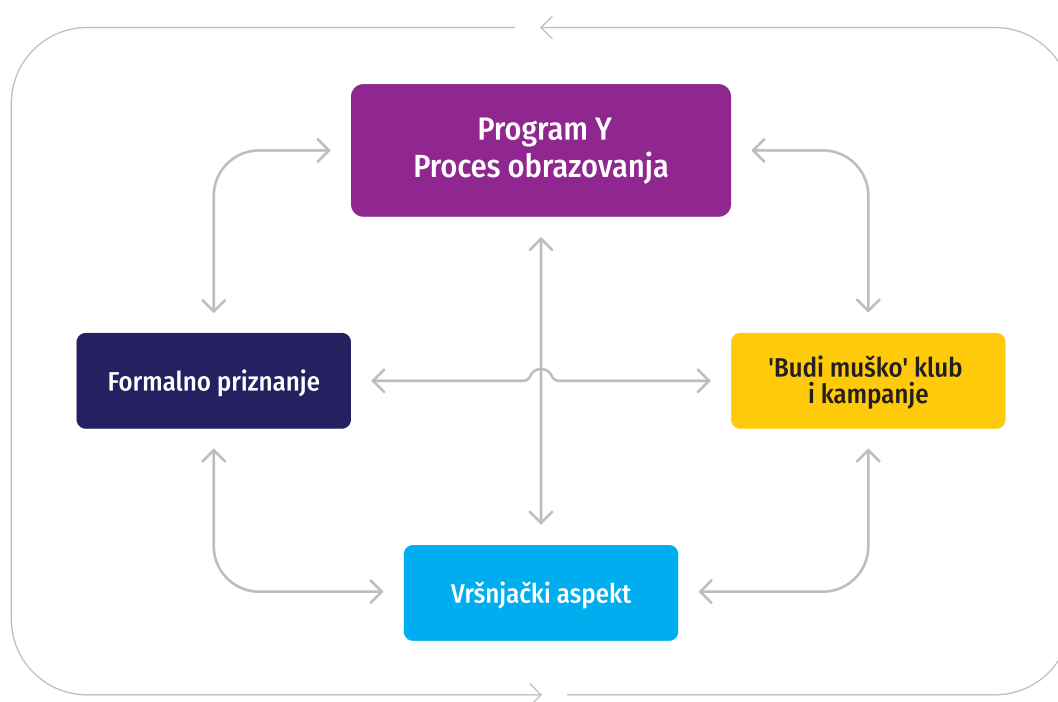
1. Nastavni plan i program (i obrazovni proces) koji se sastoji od četiri tematska dela – razvoj identiteta, nasilje je OUT, seksualnost i zaštita seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava, i roditelji 21. veka, za ukupno 40 edukativnih radionica u trajanju od po 45 do 90 minuta svaka. U kontekstu procene, obrazovni proces mogao bi se dalje istraživati kroz aspekt ciljne grupe i kao takav, model uključuje obrazovanje edukatora i obrazovanje krajnjih korisnika.
2. Kampanje socijalnih normi na nivou škole i zajednice podržane raznim obrazovnim materijalima, društvenim mrežama i akcijama koje organizuju „Budi muško” klubovi u koje su uključeni

2 Više informacija dostupno na <https://promundoglobal.org/programs/program-h/#>

i mladići i devojke. U ovoj dimenziji mogu se uočiti dve relativno nezavisne komponente – funkcionisanje i vođenje kampanja „Budi muško” klubova (u školama i u zajednicama).

U analitičke svrhe i na osnovu izričito pomenute, ali takođe i strukturno podrazumijevane važnosti institucionalizacije Programa na putu ka održivosti, u procesu procene identifikovana je dodatna dimenzija (element modela):

Slika 1: Dinamički model Programa Y

3. Formalno priznanje, uključujući priznanje Programa Y u regulatornim okvirima ciljnih zemalja (kao što su strateški dokumenti, lokalne politike, itd.), akreditaciju za profesionalni razvoj nastavnika u obrazovnim sistemima zemalja, itd., ali takođe i put ka istom (stvaranje kritičke mase i jačanje pregovaračke pozicije). Ovu dimenziju karakterišu dva toka – izgradnja saveza i zagovaranje/lobiranje.

Međutim, relevantni akteri prepoznaju dodatnu poluautonomnu dimenziju programa rodne transformacije kao ključni faktor za uspešnu primenu modela (barem u prethodnim fazama Programa M).

4. Vršnjački aspekt, kako u obrazovnim procesima, tako i u procesima angažovanja škole i zajednice. Ova dimenzija takođe može da se izvede iz dokumenata koji predstavljaju osnovni pristup YMI, koja će biti dalje razrađena u sledećim poglavljima ovog izveštaja.

Da bi se podržala njegova široka implementacija, svi programski partneri zajednički su proizveli obrazovni priručnik za Program Y kojeg su podelili sa svim spomenutim akterima. Proizvedeni alati uključuju priručnik za Program Y i vodiče za kampanju, praćenje i evaluaciju, i prikupljanje sredstava. Priručnik pruža detaljna uputstva facilitatorima za implementaciju svake radionice, uključujući očekivane kognitivne, afektivne i psihomotorne ishode.

3.3. Uobičajeni elementi u procesu proširivanja

U svom integralnom pristupu, koji odgovara 3+1 spomenutim dimenzijama, CARE i partneri na projektu nude sledeće: priručnik za Program Y, obuku za profesore, obuku za vršnjačke edukatore, radionice za učenike srednjih škola, zagovaranje za uključivanje Programa Y u opšti nastavni plan i program, aktivnosti kampanje u školi, aktivnosti kampanje u zajednici, angažman u „Budi muško” omladinskim klubovima i motivacione aktivnosti (pozorišne predstave, ulična umetnost, muzičke/umetničke radionice, itd.). Inicijalni uvodni sastanci sa relevantnim institucijama zaduženim za obrazovnu politiku u svakoj zemlji/kantonu organizovani su da bi se dobio pristup školama, a nakon njih je usledilo uvođenje Programa u škole. Pored toga, praćenje i evaluacija bili su sastavni deo Programa Y u njegovom osnovnom obliku u kojem su partnerske organizacije bile isključivo odgovorne za implementaciju ključne komponente – edukativnih radionica. U kontekstu proširivanja programa i na osnovu ex-post analize, aktivnosti koje su direktno uključile u proširivanje programa (iako na različitim nivoima) bile su obuke profesora, obezbeđivanje resursa (priručnik za Program Y) i/ili aktivnosti zagovaranja.

U periodu proširivanja (od 2017. do 2020. godine), partneri u svih pet projektnih zemalja – Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Srbiji, Albaniji i Kosovu* implementiraju sve navedene aktivnosti uz značajan porast pokrivenosti krajnjih korisnika (mladića i devojaka), posrednih korisnika (edukatora) i ciljnih grupa povezanih sa zagovaranjem (saveznika i relevantnih sektorskih institucija). Tačnije, na osnovu dostupnih izveštaja, sa svojom **obrazovnom komponentom** pre COVID-19 krize, Program Y implementiran je u 181 srednju školu (i 38 osnovnih škola) i uspeo je dopreti do 1.268 profesora, 34.121 učenika i 1.260 studenata. U istom periodu, Program je uspeo direktno dopreti do 230.829 mladih ljudi i 5.616.521 putem društvenih mreža kroz 175 **kampanjskih aktivnosti** Programa (u školama, zajednicama, na mreži), a dodatnih 2.632 mladih ljudi redovno je bilo aktivno u 33 „Budi muško” kluba u školama i zajednicama. Svojim aktivnostima usmerenim na **izgradnju saveza** - stvaranje regionalne koalicije/pokreta za zdrave životne stilove, prevenciju nasilja i rodnu ravnopravnost i uvođenje Programa Y u nastavni plan i program, projekat je uspeo dopreti do 15.968 mladih ljudi, profesora, roditelja i drugih zainteresovanih strana, koji su bili angažovani u 147 događaja, javnih akcija i sastanaka/konferencija u vezi sa obrazovanjem o životnim veštinama. Konačno, samo u tromesečnom periodu od početka izbijanja COVID-19 krize, dodatnih 62.524 ljudi bilo je angažovano onlajn. Izbijanje krize je poslužilo kao prilika za YMI tim da implementira već razvijeni onlajn kurs kao višjezičnu obrazovnu platformu za profesore i edukatore, što će nesumnjivo povećati uticaj i uspeh procesa proširivanja Programa Y u budućnosti, kako u pogledu pristupačnosti, tako i u pogledu isplativosti.

Obrazovna komponenta

181 srednjih škola (i 38 osnovnih škola)

Obuhvaćeno:

1,268 profesora/ki

34,121 učenika/ca

1,260 studenata/kinja

Izgradnja saveza

Obuhvaćeno:

15,968 mladih ljudi, profesora, roditelja i drugih zainteresovanih strana

62,524 ljudi bilo je angažovano onlajn

147 događaja, javnih akcija i sastanaka/konferencija u vezi sa obrazovanjem o životnim veštinama

Kampanjske aktivnosti

175 kampanjskih aktivnosti

5,616,521 ljudi putem društvenih mreža

33 „Budi muško“ kluba

2,632 mladih ljudi aktivnih članova/ica „Budi muško“ klubova

Napori zagovaranja/ lobiranja

U Kosovu*, Srbiji, BiH i Hrvatskoj relevantna ministarstva zadužena za obrazovne politike i donošenje odluka i/ili njihove relevantne institucije (agencije, službe, zavodi, itd. ministarstava) daju službenu dozvolu za implementaciju programa i službenu akreditaciju za implementaciju programa po sličnim procedurama.

Konačno, u okviru procesa proširivanja, **napori zagovaranja/lobiranja** rezultirali su verifikacijom/akreditacijom programa za profesionalni razvoj profesora i/ili školskog osoblja i/ili omladinskih radnika na Kosovu*, u Srbiji, BiH i Hrvatskoj. Osim nekih manjih varijacija, uglavnom povezanih sa administrativno-teritorijalnom organizacijom, regulatorni osnov za akreditaciju programa je isti u svih pet zemalja. Naime, ministarstva zadužena za obrazovne politike i donošenje odluka i/ili njihove relevantne institucije (agencije, službe, zavodi, itd. ministarstava) daju službenu dozvolu za implementaciju programa i službenu akreditaciju za implementaciju programa po sličnim procedurama. Sedeći korak na putu ka daljoj institucionalizaciji je dodatno zagovaranje/lobiranje za uvođenje Programa Y kao obaveznog predmeta iz oblasti obrazovanja o životnim veštinama u svim srednjim školama, kako je navedeno u programskim dokumentima.

Kada je riječ o efektima Programa u periodu proširivanja, završno istraživanje³ zabeležilo je napredak u rasponu od 10% do 20% (sa najvećom stopom uspeha u Tirani sa približno 60%). Napredak je evidentan u smanjenju stope slučajeva psihološkog nasilja (od 1% do 12%), fizičkog nasilja (varijacije do 21%) i fizičkog nasilja nad devojkama (od 3% do 8%).

10%-20%

Zabeležen je napredak u stavovima i ponašanju učenika/ca

60%

Najveća stopa uspeha zabeležena je u Tirani

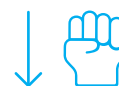
1%-12%

Smanjenje stope slučajeva psihološkog nasilja

³ Uzorak ispitanika u početnom i završnom istraživanju značajno varira u distribuciji polova (početno: 57% muških i 43% ženskih ispitanika naspram završnog: 39% muških i 62% ženskih ispitanika). Ovu metodološku neusklađenost treba imati na umu u budućim akcijama promocije rezultata.

do **21%**

Smanjenje stope slučajeva fizičkog nasilja

3%-8%

Smanjenje stope slučajeva fizičkog nasilja nad devojkama

Od samog početka, program je fokusiran na specifične potrebe zajednice i ublažavanje strukturnih, institucionalnih i često individualnih prepreka na putu ka održivosti njegove misije (rodna ravnopravnost i pozitivan razvoj mladih) i sredstava (Program Y) u svakoj od ciljnih zemalja. Pored jasnih, funkcionalnih i profesionalnih smernica CARE-a, agilnost i adaptivni kapacitet projektnih partnera mogu se smatrati ključnim pokretačima efikasnosti programa. Dakle, određene varijacije u ciljnim grupama, pristupi kampanje i putevi institucionalizacije bili su prisutni tokom faze proširivanja, a biće dalje razrađeni u sledećem poglavlju.

3.4. Varijacije modela

Iako institucionalni i zakonodavni okvir u svim zemljama odražava određene napore ka poboljšanju rodne ravnopravnosti i smanjenju rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije, čini se da de fakto promene u društvima zaostaju. Brojne regionalne studije o stavovima mladih ljudi prema rodnim normama i diskriminaciji, ali i statistike o rastu rodno zasnovanog nasilja i rodne diskriminacije i dalje odražavaju očiglednu neravnotežu u rodnoj ravnopravnosti. Patrijarhalna kultura, tendencije ponovne tradicionalizacije i nedostatak političke volje da se sveobuhvatno pozabavi problemom rodne nejednakosti – usled pojave nacionalizma i desničarskih diskursa – oblikuje kulturni kontekst(e) u skladu sa tradicionalnijim i konzervativnijim vrednostima i slabi položaj zagovornika u njihovim naporima da postignu rodnu ravnopravnost u svim aspektima društvenog i političkog života.

Programski kontekst stoga više ili manje karakterišu de jure pristupačna okruženja sa duboko usađenim animozitetima prema značajnom napretku koji se ogleda u povećanoj rodnoj ravnopravnosti i potpunom poštovanju ljudskih prava uopšte. S obzirom na to, nivoi ispoljavanja otpora prema promenama društvenih normi i poboljšanju jednakosti malo se razlikuju od zemlje do zemlje⁴ i od faze do faze. Međutim, u svim ciljnim zemljama okolnosti su se značajno promenile uglavnom kao odraz trenutnih, a ne strateških prioriteta – datumi izbora, posete zvaničnika EU, preraspodela moći unutar političkih partija, ali i kao posljedica individualnih promena u institucijama. Stoga izveštaj potvrđuje da varijacije modela odražavaju kapacitete partnerskih organizacija i dugoročnu stratešku orijentaciju, s jedne strane, i trenutne institucionalne uslove, s druge strane, a ne neke duboke kontekstualne raznolikosti (između zemalja).

3.4.1. Bosna i Hercegovina

Da bi se kretali kroz složenu administrativnu strukturu u BiH⁵, CARE i partnerske organizacije implementiraju aktivnosti zagovaranja i lobiranja na entitetskim, kantonalnim, pa čak i lokalnim nivoima. Namenske inicijative četiri ključna aktera (CARE, Perpetuum mobile, Asocijacija XY i NVO Youth Power) rezultirale su formalnim priznavanjem Programa Y na sledeći način:

-
- 4 Jedina potencijalno relevantna strukturna razlika između ciljnih zemalja je u tome što je Hrvatska država članica EU, dok su druge države kandidati (Srbija i Albanija) ili potencijalni kandidati (BiH i Kosovo*).
- 5 BiH se sastoji od dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Formalno deo oba entiteta je Distrikt Brčko, multietnička samoupravna administrativna jedinica. Oba entiteta imaju premijera i 16 ministarstava (uključujući Ministarstvo obrazovanja). Pored toga, Federacija je podeljena na deset kantona, od kojih svaki ima svoju vladu i relativnu autonomiju o lokalnim pitanjima kao što su obrazovanje i zdravstvena zaštita.

Entitet	Formalno priznanje	Obrazovni proces
Republika Srpska (RS)	Akreditovano i odobreno od strane Ministarstva obrazovanja i kulture za upotrebu tokom vannastavnih školskih aktivnosti na entitetskom nivou. Prepoznato u Akcionom planu za obrazovanje i Strategiji za mlade koje je usvojila Vlada. Prepoznato od strane Grada Banja Luka i implementirano u okviru dva gradska projekta. Prepoznato kao sredstvo za rad sa mladim korisnicima sistema socijalne zaštite.	Upravlja Perpetuum mobile, implementiraju vršnjački edukatori kao vannastavne časove, podržavaju/organizuju profesori, a lokalno nadgledaju pedagozi/psiholozi. Vršnjački edukatori se regrutuju iz škola i organizacija i obučavaju se 2–3 dana. Profesori se obučavaju 2–3 dana.
Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH)	Hercegovačko-neretvanski i Bosansko-podrinjski kanton	Upravlja nevladina organizacija Youth Power u Hercegovačko-neretvanskom kantonu i Asocijacija XY u Bosansko-podrinjskom kantonu, implementiraju vršnjački edukatori za vreme redovnih časova odeljenske zajednice, podržavaju/organizuju profesori, a lokalno nadgledaju pedagozi/psiholozi. Vršnjački edukatori se regrutuju u koordinaciji sa školskim pedagozima i obučavaju se 2–3 dana svake školske godine (tri nivoa obuke). Pedagozi su obučeni da poboljšaju svoje veštine u koordinaciji i monitoringu procesa obuke u školama. Profesori iz Bosansko-podrinjskog kantona obučavaju se devet dana u tri trodnevna ciklusa obuke, kako bi mogli da planiraju, organizuju i implementiraju radionice Programa Y kao deo časova odeljenske zajednice.
	Sarajevski kanton	Zbog potrebe za obukom blizu 1000 nastavnika, kantonalno ministarstvo odlučilo je da ima testnu grupu škola i da postepeno uvodi program u sve škole. Procena kapaciteta profesora i analiza nastavnih planova i programa implementirani su kako bi se informisao postupak akreditacije.

Partneri:

- Partnerske organizacije visoko kvalifikovane i obrazovane, prepoznate kao relevantni akteri u sledećim oblastima politike: lokalne (gradske) politike, omladinska politika i politika socijalne zaštite (Perpetuum mobile), obrazovna politika (Perpetuum mobile i Asocijacija XY), seksualno i reproduktivno zdravlje (Asocijacija XY) i kao takve, pozicionirane su da lobiraju za integraciju Programa Y u sektorske politike.

Prepreke:

- Institucije ne prepoznaju potencijale vršnjačkog pristupa.

Dobre prakse:

- (RS) Mreža omladinskih centara MOCART⁶ registrovana 2014. godine, služi kao platforma za regrutovanje i obuku vršnjačkih edukatora – BMK koji sprovode Program Y u okviru svojih redovnih aktivnosti.
- (FBiH) Radionice su uspešno integrisane u časove odeljenske zajednice.
- Procena kapaciteta pre obuka profesora i vršnjačkih edukatora.
- Školi se pristupa kao zajednici – svi profesori u školama su obučeni u Programu Y, koji dalje podržava njihovo angažovanje sa roditeljima i ugrađuje se u pristup i integraciju sadržaja.
- Prilagodljivost – konačni sadržaj se dogovara sa svim zainteresovanim stranama u školi.
- (FBiH) Pristup zagovaranju: trenutno angažovani predstavnici organizacija i institucija predstavljaju model novim ciljnim predstavnicima kantona – model vršnjačkog pritiska.

6 M.O.C.A.R.T. (Mreža Omladinskih Centara za Animaciju, Razvoj i Trening Republike Srpske).

3.4.2. Kosovo*

Formalno priznanje 	Obrazovni proces
Akreditovano od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnologije. Sadržaj Programa Y uključen u priručnik i smernice Ministarstva za borbu protiv rodni stereotipa i promociju rodne ravnopravnosti u školama. SIT je potpisao MoR sa Univerzitetom u Prištini da implementira Program Y za studente Univerziteta. Potpisani MoR sa nekoliko opština za proširivanje YMI metodologije u različitim ruralnim i urbanim mestima.	Upravlja SIT (Centralno i Istočno Kosovo), GWA/YMCA (Zapadno Kosovo), implementiraju vršnjački edukatori kao vannastavne časove, podržavaju/organizuju profesori, a lokalno nadgledaju pedagozi/psiholozi. Program Y se takođe implementira u okviru BMK. Vršnjački edukatori se regrutuju kroz redovne aktivnosti organizacija i putem otvorenog poziva i obučavaju se jedan ili tri dana (u zavisnosti od raspoloživih resursa). Profesori se obučavaju jedan ili tri dana (u zavisnosti od raspoloživih resursa). Onlajn radionice implementirane tokom COVID-19 pandemije.

Partneri:

- Partnerske organizacije visoko kvalifikovane i obrazovane, prepoznate kao relevantni akteri u sledećim oblastima politike: lokalne (gradske) politike, omladinska politika, rodna politika i politika socijalne zaštite i kao takve, pozicionirane su da lobiraju za integraciju Programa Y u sektorske politike.

Prepreke:

- Visok nivo predrasuda prema glavnim/važnim temama Programa – rodu i seksualnosti.

Dobre prakse:

- Postepeno uvođenje teme nastavnog plana i programa;
- Saradnja sa lokalnim opštinama (npr. Priština, Gnjilane, Mitrovica, Kamenica, Đakovica, Prizren, Peć);
- Saradnja sa Ministarstvom kroz šemu sufinansiranja;
- Saradnja sa opštinom Priština – podržan je SIT za proširivanje YMI projekta kroz pozorišnu predstavu.

3.4.3. Srbija

Formalno priznanje 	Obrazovni proces
Programu Y Ministarstvo prosvete je dodelilo poseban status od javnog značaja kao programu za profesionalni razvoj profesora i školskog osoblja. Izdala je posebna preporuka za implementaciju Programa Y u srednjim školama širom zemlje. Uspostavljena saradnja sa Nacionalnom asocijacijom za pedagogiju i psihologiju.	Upravlja Centar E8 (Srbija) i Omladinski obrazovni klub „Sinergija”, a implementiraju kao vannastavne aktivnosti tokom redovne nastave vršnjački edukatori i profesori, kao i pedagozi, podržavaju/organizuju profesori, a lokalno nadgledaju pedagozi/psiholozi i osoblje Centra E8. Program Y se takođe implementira u okviru BMK, u obliku dodatnih radionica, javnih akcija i školskih kampanja. Vršnjački edukatori se regrutuju kroz redovne aktivnosti organizacija, a predlaže ih školsko osoblje i obučavaju se jedan ili tri dana (u zavisnosti od raspoloživih resursa). Profesori se obučavaju jedan ili tri dana (u zavisnosti od raspoloživih resursa). Onlajn radionice implementirane tokom COVID-19 pandemije.

Partneri:

- Iskustva iz pilot faze onlajn radionica pokazala su veliki potencijal za transformaciju programa u budućnosti.

Prepreke:

- Kao vannastavne aktivnosti, pregovori o tome koji čas upotrebiti za njih oduzimaju vreme i predstavljaju složena pitanja koja obično dovode do nepravilnosti u tempu implementacije i na taj način ograničavaju njen uspeh (do neke mere).
- Jednom kada škole preuzmu ulogu upravljanja/koordinacije, i izvedba i monitoring rezultata će biti ugroženi.

Dobre prakse:

- Uspostavljena saradnja sa Nacionalnom asocijacijom za pedagogiju i psihologiju (školski pedagozi i psiholozi kao veoma važni akteri uključeni su u prenos misije Programa Y unutar škola i širom njihovih mreža i reprezentativnih udruženja).

3.4.4 Hrvatska

Formalno priznanje	Obrazovni proces
Akreditovano od strane Ministarstva nauke i obrazovanja na osnovu preporuke Agencije za vaspitanje i obrazovanje profesora. Uspostavljena saradnja sa Hrvatskom komorom socijalnih radnika i Hrvatskom komorom psihologa, što je rezultiralo službenim priznavanjem seminara Programa Y kao mogućnosti za obuku/licenciranje socijalnih radnika i psihologa u njihovom profesionalnom razvoju.	Upravlja Status M, implementira se tokom redovnih časova odeljenske zajednice kao deo obaveznih časova Zdravstvenog obrazovanja ili Građanskog obrazovanja. Program Y se takođe implementira u okviru školskih programa za prevenciju nasilja od strane organizacije Status M. Implementirano u studentskim domovima, popravnim ustanovama za maloletnike, kao i u romskim zajednicama. Onlajn radionice implementirane tokom COVID-19 pandemije.

Partneri:

- Partnersku organizaciju, Status M, Ministarstvo za demografiju, porodicu, omladinu i socijalnu politiku prepoznaje kao relevantnog aktera i kao takva učestvuje u procesima politike u vezi sa prevencijom nasilja, obrazovanjem mladih, omladinskom politikom, itd.
- Program Y je prilagođen ciljnoj grupi (koriste se neke radionice iz Programa M).

Prepreke:

- Program Y se može implementirati nezavisno od organizacije Status M, što bi moglo dovesti do nedostatka osiguranja kvaliteta i adekvatnog monitoringa rezultata programa. S druge strane, ovo bi se takođe moglo smatrati načinom ka postizanju veće održivosti programa.

Dobre prakse:

- Tokom COVID-19 pandemije, Status M počeo je da razvija video-zapise zasnovane na Programu Y za Ministarstvo nauke i obrazovanja, kao deo nacionalnog programa onlajn školovanja.
- Angažovanje volontera u aktivnostima radionica i razvoj informativnog i obrazovnog onlajn sadržaja tokom i nakon COVID-19 zatvaranja;
- Kampanja „Pink Jersey” koja bi mogla poslužiti kao putokaz za budući rad sa dodatnim ciljnim grupama.

3.4.5. Albanija

Formalno priznanje

Akreditacija je još uvek na čekanju. Međutim, studija Agencije za osiguranje kvaliteta u pred-univerzitetskom obrazovanju preporučila je Program Y kao prednost u popunjavanju praznina u postojećem nastavnom planu i programu.

Potpisani MoR sa Univerzitetom Marlin Barleti i Univerzitetom za filologiju i istoriju, što je rezultiralo time da su delovi kurikuluma Programa Y uključeni u nekoliko predmeta osnovnih i master studija na Univerzitetu Marlin Barleti – Razvoj identiteta, nasilje i zloupotreba droga/alkohola.

Obrazovni proces

Upravlja Act for Society (Deluj za društvo), vršnjački edukatori implementiraju kao vannastavne časove.

Vršnjački edukatori se regrutuju među uspešnim polaznicima i putem otvorenih poziva. Oni se obučavaju kroz 2–3 meseca prakse u organizaciji.

Onlajn radionice implementirane tokom COVID-19 pandemije.

Partneri:

- Program Y implementiran je u malim seoskim zajednicama koje su želele da prihvate inovativne programe poput YMI i Program Y i visoko motivisane zbog nedostatka mogućnosti, posebno za mlade.

Prepreke:

- Kruti obrazovni sistem, otpor bilo kakvim promenama u sistemu, visok nivo predrasuda u vezi sa temama seksualnog i reproduktivnog zdravlja u obrazovnom sistemu.

Dobre prakse:

- Snažna veza sa univerzitetima zbog kontinuiranog prikupljanja i integrisanja povratnih informacija o samom Programu i saradnji;
- Identifikovanje zajednica kojima je potrebna dodatna podrška, uključujući školski obrazovni program.

Zaključci i preporuke

4. Zaključci i preporuke

Različiti faktori uticali su na razvoj/proširivanje programa u svakoj zemlji/kontekstu: nacionalna ili regionalna reputacija partnerskih organizacija, ugrađenost programa i YMI filozofije u misije organizacija i shodno tome, njihova posvećenost promociji i integraciji programa u različite društvene prakse i/ili politike. Procena je pokazala da (relativni) uspeh u proširivanju takođe zavisi od imanentne logike intervencije za razvoj programa u zemlji. Konkretno, organizacije koje su Program Y shvatile kao sredstvo, a svrhu projekta shvatile kao poboljšanje stavova i ponašanja mladića i devojaka i smanjenje nasilja nad (mladim) ženama i vršnjačkog nasilja, uspele su da diverzifikuju svoj opseg, angažuju se u različitim sektorskim politikama i praksama i, na kraju, da se efikasnije i sveobuhvatnije bave potrebama svojih zajednica. Drugi pristup – razmatranje Programa Y kao samog cilja – ograničio je obim akcija i smanjio sposobnost prilagođavanja stalno izazovnom okruženju u regionu (Zapadnog) Balkana.

Uspeh projektnog pristupa mogao bi se dodatno identifikovati u činjenici da svi relevantni akteri neprestano preispituju pristup kroz plodnu saradnju i međusobnu razmenu, čineći mrežu organizacija potencijalno prilično održivom u periodu globalne krize održivosti. Pravovremeni prelazak na onlajn obrazovanje i kampanju u periodu izbijanja COVID-19, važan je dokaz za ovu tvrdnju.

Pored partnera i primera dobre prakse pomenutih u prethodnom poglavlju, pri potencijalnom proširivanju projektnih ciljeva, kao i daljem proširivanju, treba imati na umu sledeće prakse proširivanja:

- Treba sprovesti kontinuirane analize konteksta i zainteresovanih strana kao i procene kapaciteta i potreba, kako bi se prilagodili novonastalim okolnostima i implementirali što relevantnije intervencije.
- BMK treba dodatno ojačati i podržati jer su dokazali svoju efikasnost od samog početka projekta. Trenutno su, davanjem prioriteta nastavi u učionici, izgubili deo svoje prethodne snage i potencijala.
- Organizacije prepoznate u svojim zajednicama kao relevantni resursi u postizanju rezultata povezanih sa YMI u različitim političkim okvirima – omladinska politika, obrazovna politika, politika socijalne zaštite, politika reproduktivnog zdravlja, itd. – imaju veće potencijale da uspešno identifikuju ulazne tačke za uticanje na društvene norme i kreiraju odgovarajuće akcije da bi se to učinilo.
- U obraćanju potencijalno novim ciljnim grupama (npr. migranti, huligani) organizacije koje su već angažovane da im pomažu/pružaju šeme podrške i/ili ulažu značajne resurse (materijalne, ljudske, znanje, mrežni potencijal, itd.) na terenu, treba da budu identifikovane i uključene u akciju kroz njene četiri dimenzije (formalno priznanje, obrazovanje, vršnjačka dimenzija, „Budi muško” klub i vođenje kampanje).
- Pri implementaciji programa u školskom kontekstu, treba uzeti u obzir sve karakteristike konteksta kako bi se kreirale adekvatne strategije za ublažavanje spoljnjih prepreka podsticajnom okruženju za učenje i postizanje efikasnih promena u stavovima i ponašanju. Naime, u tradicionalnoj učionici već uspostavljeni odnosi i očekivani efekti imaju tendenciju da se ponavljaju ciklično i vrlo je teško prevazići ovu barijeru. Dalje, mlade ljude kojima je potrebna dodatna podrška teško je prepoznati, a samim tim i uticati na njih;
- Potpuno decentralizovana implementacija mogla bi da rezultira nedostatkom osiguranja kvaliteta – u pogledu vršnjačke dimenzije, merenja uticaja, obrađenih tematskih oblasti, itd. i to bi trebalo rešiti pre pune integracije Programa.
- U kontekstu institucionalizacije Programa, trebalo bi definisati minimalne/optimalne/maksimalne standarde kompetencija za vršnjačke edukatore i nastavnike (u bliskoj saradnji sa relevantnim institucijama i organizacijama) i prilagoditi obrazovni program tako da odražava određenu klasu standarda;
- Održavanje kontinuirane strateške saradnje i odnosa sa relevantnim institucijama, što uključuje prilagođavanje društveno-političkom kontekstu i nedostatak institucionalnog pamćenja.
- Dodatne napore treba uložiti u integraciju Programa u univerzitetske nastavne planove i programe, što bi potencijalno moglo da obezbedi održivost delovanja u jednom dodatnom smeru – uključivanje vrednosti Programa Y i YMI u rad sledeće generacije nastavnika.

- S obzirom na nedavno izbijanje pandemije Covid-19, ali i opšti pomak ka virtuelnom sadržaju i interakciji, verovatno najefikasnija strategija za buduće proširivanje, kao i replikaciju postojećih modela, bila bi organizacija onlajn platforme delovanja. Ova platforma bi mogla da posluži kao mreža/zajednica poligona za praksu, čvorište resursa, obrazovni alat, ali i kao mesto okupljanja za aktivnosti zagovaranja i kampanje podizanja svesti u budućnosti.
- Roditelji bi trebalo da budu dodatno angažovani i ciljani – po mogućnosti korištenjem novih alata u obrazovnim sistemima (npr. e-dnevnika), ali i kroz postojeće inicijative, kao što su klubovi roditelja u školama, itd.

Stoga, analiza potvrđuje da varijacije modela odražavaju logiku intervencije, kapacitete partnerskih organizacija i dugoročnu stratešku orijentaciju, kao i (trenutne) institucionalne uslove. Uz sve to, može se zaključiti da se opšti pristup Programa Y i programske strategije određenih organizacija mogu lako replicirati na (Zapadnom) Balkan, uz finansijsku podršku. S obzirom na to da agencija/ organizacije za implementaciju imaju dovoljno znanja i vještina za bavljenje pitanjem rodne ravnopravnosti i pozitivnog razvoja mladih, one su kao takve prepoznate od strane lokalnih institucija i kreatora politika u svojim zajednicama. Što je najvažnije, one neprestano prikupljaju dokaze o svojim ciljnim grupama i kontekstu uopšte i uspostavljaju relevantna međusektorska i unutarsektorska partnerstva i saradnje.

Kontakt:

 www.youngmeninitiative.net

Kancelarije CARE International na Balkanu:

 Hasana Kaimije 11
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

 +387 33 536 790

 care@care.ba

 Aleja Svetog Save 7a
78000 Banja Luka
Bosna i Hercegovina

 +387 51 258 200

 spetkovic@care.ba

 Kneza Viseslava 88
11000 Beograd
Srbija

 +381 11 7706 696

 emilenkovic@care.rs

 Gazmend Zajmi 21
10 000 Priština
Kosovo*

 +381 (0) 38 224 779; 222 435

 care.kosovo@care.org

With funding from

 Austrian
Development
Cooperation

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

 OAK
FOUNDATION

Kako transformisati transformaciju?

With funding from
= Austrian
Development
Cooperation

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

 OAK
FOUNDATION

**Young
Men
Initiative**